

УДК 332.146:338.242.4

DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2024-3-4-87-97>

ЯКУШЕВА Оксана Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри економіки та управління
Черкаський державний технологічний
університет
м. Черкаси, Україна
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4849-0323>
e-mail: ksyushanovickay@gmail.com

ПІДКУЙКО Андрій Борисович

здобувач освітньо-наукового рівня
доктора філософії
зі спеціальності 073 Менеджмент
Херсонський національний технічний
університет
Херсон, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2563-2331>
e-mail: brandryha@gmail.com

СЕРДЮК Олександр Павлович

здобувач освітньо-наукового рівня
доктора філософії
зі спеціальності 075 Маркетинг
Херсонський національний технічний
університет
Херсон, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1807-4778>
e-mail: byserdychelo@gmail.com

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Розкрито основні проблеми розвитку малого та середнього бізнесу, проаналізовано зарубіжний та український досвід підвищення конкурентоспроможності підприємств. Встановлено, що одним із важливих можливостей розвитку малого та середнього бізнесу є його цифрова сервітизація, впровадження новітніх технологій, що дає безліч можливостей не тільки використовувати напрацьовані бізнес-моделі, а й проектувати їх з урахуванням особливостей галузі чи виробництва. З'ясовано, що стійкість малих і середніх підприємств у бізнес-середовищі визначається ефективним управлінням ризиками та контролем наслідків інновацій. Окреслено основні напрями інтеграції українського малого та середнього бізнесу в Європейський простір.

Ключові слова: малий та середній бізнес, регіональні проблеми, бренд-менеджмент, розвиток, інновації.

Постанова проблеми. Малий та середній бізнес є структуроутворюючим елементом національної економіки, що забезпечує її гнучкість, адаптивність до змін зовнішнього середовища та сприяє формуванню зайнятості й розвитку підприємницької ініціативи. В умовах трансформаційних процесів, інтеграції до Європейського економічного простору та впливу глобалізаційних чинників, роль малого та середнього бізнесу в економічному зростанні держави значно зростає. Водночас в Україні цей сектор продовжує функціонувати у складному інституційному, фінансовому та регуляторному середовищі, що зумовлює наявність численних бар'єрів до його сталого розвитку.

Недостатній рівень державної підтримки, складність доступу до джерел фінансування, невизначеність податкового середовища, низький рівень інноваційної активності, а також слабка інтеграція у міжнародні ринки – усе це обмежує потенціал малих та середніх підприємств у забезпеченні довготривалого соціально-економічного прогресу країни та сприяє виникненню економічних регіональних проблем. Відтак, актуалізується потреба у комплексному науковому переосмисленні проблем розвитку малого та середнього бізнесу, з урахуванням світового досвіду

та адаптацією сучасних управлінських і технологічних підходів до українського контексту та з урахуванням проблем на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження останнього десятиліття вказують на те, що інтерес до проблеми розвитку малого та середнього бізнесу актуальний. Зарубіжний досвід акцентує свою увагу на інструментах підвищення конкурентоспроможності підприємств [1-10]. У той же час стан українського економічного сектору невеликих підприємств знаходиться на початковій стадії прогресу, попри те, що проблеми розвитку бізнесу є значно більші за розвинені країни [11; 12; 13; 14]. Тому останнім часом активувалось наукове середовище з пошуку інструментів, адаптованих до виживання на українському ринку з вектором міжнародної взаємодії [15; 16-18].

Мета статті – дослідження світового та українського досвіду розвитку малого та середнього бізнесу з огляду на проблеми та наукові підходи їх вирішення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Базовою ланкою ринкової економіки є малий та середній бізнес, зорієнтований на споживача, оскільки має потужну підприємницьку ініціативу. Він сприяє створенню додаткових робочих місць та залученню у виробництво досягнень науки і техніки, що визначатиме успіх підприємства та розвиток економіки в цілому.

У світовому розгляді основними проблемними питаннями є важливість досвіду міжнародної торгівлі, який негативно впливає на розвиток малого та середнього підприємства з причини недостатніх знань і навичок на міжнародному ринку, а також обмежень у доступі до фінансування [9]. Зарубіжні науковці глибоко вивчають різні аспекти проблемних питань, що стосуються розвитку малого та середнього бізнесу. Ґрунтовні дослідження міжнародного досвіду проведені вченими на об'єктах господарювання Китаю [7], Іспанії [8], Австрії [10], Чехії [6], Словаччини [19], Словенії [4], Австралії [1], Італії і Німеччини [2], Південної Африки [3; 5]. Характерним виявилось те, що для невеликого бізнесу, незалежно від місця зосередження основного капіталу, є важливість експортної складової розвитку та скорочення шляху на міжнародний ринок [9].

Науковцями виявлено певні особливості розвитку цієї сфери економіки. Згідно з дослідженнями J.-M. Pedraza [9], у Європейському Союзі давно створюються привабливі умови для існування та прогресу невеликих підприємств. На думку вчених, цьому сприяли специфічні характеристики малих та середніх підприємств по фінансовим ресурсам, що впливають на стабільність їх діяльності [20]. Якщо брати менш розвинені країни Європи, то початково у них виникали певні юридичні проблеми, оскільки обмежувався доступ до фінансування та технологій. Уряди цих країн були націлені на успіх великих корпорацій та ігнорували специфічні характеристики міжнародного ринку з розвитку дрібного підприємництва. Вчені вважають, що у вирішенні цієї проблеми важливе місце займають ініціативи Світового банку для пошуку джерел капіталу. Дослідження J.-M. Pedraza [9] на об'єктах Північноамериканського регіону, Китаю та Індії показав різні підходи до визначення малих і середніх підприємств, статус яких залежить від обсягу інвестицій та доходу, або кількості співробітників та капіталу, що визначає юридичну, фінансову та організаційну складову бізнесу.

Наукові пошуки зарубіжних вчених є доволі вузькими з детальним вивченням невеликих елементів проблеми розвитку малого і середнього бізнесу. Одним із напрямків дослідження є вивчення стійких моделей підприємницької діяльності, які передбачають тісний взаємозв'язок бізнесу та суспільства. Проведенні S. Durst, B. Hammada, H. Nguyen, Asl M. Moieny [23] дослідження виявили, що спільним для малого і середнього бізнесу різних регіонів є бар'єри, що включають недостатнє фінансування, внутрішні проблеми компетентності працівників, ментальні моделі та застарілі парадигми.

Також у науковому аспекті приділяється увага вивченню питання досягнення малим та середнім бізнесом сталого розвитку, тобто як задовольняти сьогоденні потреби без шкоди для майбутнього [24]. Стратегія сталого розвитку або запобігання забрудненню була притаманна великим підприємствам, проте останні десятиліття малий та середній бізнес вийшов на рівень 70% глобального забруднення, що повинно вирішуватись не ситуативно, а через стійкі бізнес-підходи. Проведені Caldera H.T.S., Desha C., Dawes L. [1] глибокі дослідження на досвіді

австралійської обробної промисловості показали, що ощадливі та зелені практики є можливими для сталої стратегії. У підсумку роботи автори визначили три напрямки сталого розвитку малого та середнього бізнесу як орієнтація на зміни, досконалість процесів та екологічне керування [1].

Ще одним із важливих можливостей розвитку малого та середнього бізнесу є його цифрова сервітизація, дорожню карту якої розробили M. Rappaccini, M. Paiola, L. Cinquini & R. Giannetti [2]. Представлений авторами процес у підсумку дозволяв генерувати нові потоки доходів від продажу цифрових послуг, а також оцифровувати поточні пропозиції. На думку авторів, найбільші проблеми виникають при переході малого та середнього бізнесу до цифрових послуг. Вирішення проблеми може бути у багаторічних стратегічних дорожніх картах, за допомогою яких підприємства можуть впроваджувати послуги з цифровим забезпеченням, вчитися у компанії-кейса та перейти від орієнтованої на продукт бізнес-моделі до бізнес-моделі, орієнтованої на послуги. Як зауважують R. Eller, Ph. Alford, A. Kallmünzer, M. Peters [10], цифровізація малого та середнього бізнесу більш проблемна, порівняно із великими корпораціями. У цьому розрізі вчені вбачають поступове заповнення інформаційного простору підприємств у напрямку від цифровізації до цифрової трансформації. Дослідники вивчили різні ІТ-ресурси і визначили надзвичайну ефективність як мобільних технологій, так і соціальних мереж. Проте, основними рушіями впровадження діджиталізації у малі та середні підприємства є навички співробітників оцифровувати певні бізнес-процеси і використовувати соціальні мережі як маркетингову платформу, наприклад при використанні в управлінні бренд-менеджменту.

Дослідження показали, що малі та середні підприємства покращують свої показники не тільки за рахунок цифровізації, але й за рахунок використання інноваційних технологій, але їх *business model innovation* (BMI). A. Pucihar, G. Lenart, B. M Kljajić, D. Vidmar, M. Marolt [4], що для реагування на різні зміни необхідно стимулювати підприємство впровадженням інновацій у їх бізнес-моделі. Розвиток технологій дає безліч можливостей не тільки використовувати напрацьовані бізнес-моделі, проектувати їх з урахуванням особливостей галузі чи виробництва, але й створювати абсолютно нові і, таким чином, вирішувати частково регіональні проблеми. Автори роботи переконані, що порівняння даних дослідження в різних країнах Європи допоможуть визначити відмінності у драйверах, практиці та результатах впровадження інновацій у малі та середні підприємства, що буде поштовхом для розробки моделей, адаптованих до середовища, в якому функціонує підприємство [4].

Ph. Modisane, O. Jokonya [5] переконані в тому, що оптимізація управління малими та середніми підприємствами може вирішуватись за рахунок хмарних технологій. І вирішальну роль у цьому відіграють навички працівників, тому що відсутність умінь використовувати інформаційно-комунікаційні можливості знижує конкурентоспроможність підприємства з колегами по бізнесу. Науковці, що займаються вирішенням цієї проблеми, пропонують використання хмарних обчислень, що дозволить підприємствам завжди мати доступ до оновленої інформації, підвищити безпеку даних і знизити затрати на придбання і обслуговування програмного забезпечення.

У світовому досвіді також розглядається проблема управління ризиками малого та середнього бізнесу, які найбільш притаманні такому типу підприємств [3, 20]. Вважається, що малі та середні підприємства не мають мотивації, яка була б еквівалентна стандартам ризику. До того ж, деякі ризики вимагають швидкого втручання, що викликає панічну реакцію в управлінні із використанням особистого досвіду, а не застосування ґрунтовних стандартів. N. A. Krüger, N. Meyer [3] рекомендують інструменти втручання в управління ризиками малого та середнього бізнесу (SBRMIT), що передбачає вісім кроків. На думку авторів, це керований процесний інструмент, що дозволить розпізнавати, оцінювати і адекватно реагувати на ризики. Автори пропонують для масштабування і зростання бізнесу управляти ризиками через урахування основних компонентів як відправної точки, що адаптовано до конкретного малого чи середнього підприємства [3].

J. Dvorsky, J. Belas, B. Gavurova & T. Brabenec [6] вважають, що підприємницька діяльність у малому та середньому бізнесі формує готовність до бізнес-ризиків. Автори дослідження стверджують, що стійкість малих і середніх підприємств у бізнес-середовищі визначається

вмілим управлінням ризиками та контролем наслідків інновацій, тому що саме впровадження нового може нести великий ризик існування фірми. J. Dvorsky, J. Belas, B. Gavurova & T. Brabenec [6] вважають, що ефективно управління ризиками дозволяє визначитись із здатністю виживати на ринку, а для цього підприємство повинно мати певний ступінь сприйняття ризику, його ідентифікації та планування заходів щодо унеможливлення банкрутства. Визначені науковцями види ризиків та їх значимість для економічного результату дали змогу класифікувати ризики як позитивні та негативні, що дають малому та середньому бізнесу усвідомлення ступеня впливу і наслідків прийняття різних рішень.

Цікавим дослідженням проблеми розвитку невеликих об'єктів господарювання є вивчення азійської, зокрема китайської, ділової практики. Із існуючих понять китайського бізнесу «гуансі», «мянзи» і «лаовай» W. Yang, M. Lu [7] визначають орієнтацію на гуансі як істотну перевагу для зростання продуктивності малого та середнього бізнесу. За цією орієнтацією передбачається відкритий ринок ресурсів та швидке впровадження інноваційних бізнес-моделей. Хоча орієнтація на гуансі – це довіра до партнера та довіра партнерів до певного бізнесу, тобто прозорість у стосунках виробників і партнерів [23], що може сприяти прогресу постачальницько-виробничик. На думку W. Yang, M. Lu [7], такий підхід посередницького ефекту придбання ресурсів сприятиме новизні у комерційних операціях невеликих підприємств.

У науковому середовищі розробляються різні моделі розвитку невеликих підприємств, однією з яких є модель стратегії корпоративного підприємництва для створення конкурентних переваг. На думку P. Baena-Luna, J. A. Martínez-Román, J. E. Romero-García and F. Liñán [8], ця модель має переваги у поєднанні елементів корпорації та стратегічного менеджменту, що повинні мати середню та довгострокову перспективу. Такий підхід до обміну інформацією та співпраці з клієнтами і постачальниками дозволить виживати та розвиватись низькотехнологічним підприємствам в регіональному просторі.

Про збільшення можливостей малого та середнього бізнесу на міжнародному ринку вказують науковці з пошуку аспектів міжнародної ділової взаємодії. На думку D. Yordanova, L-P. Dana, T. S. Manolova, A. Pergelova [24], Управлінська та Інноваційна моделі інтернаціоналізації малого і середнього бізнесу розраховані на відтермінованість результату, у той час як швидкі моделі потрібні для фірм, які є новими на міжнародному ринку. До того ж поєднання нових моделей з цифровими технологіями швидше трансформують малі та середні підприємства у міжнародне бізнес-середовище. Це впливатиме на переналаштування ресурсів і посилення підприємницької орієнтації на бізнес-інновації.

Вивчаючи німецький досвід, вчені виявили, що малий і середній бізнес може бути успішним як шумпетеріанські підприємства, що включають стартапи, так і звичайні, які пристосовуються до ринку без інновацій. Для країн, що розвиваються, така стратегія розвитку малих та середніх підприємств потребує економічної та соціальної модернізації. Н. Herr, Z. M. Nettekoven [25] вказують на те, що важливим є і розробка кластерів, що передбачає створення середовища співпраці та конкуренції, подолання виробничої структури країн та підтримки бізнесу у вибірковий спосіб.

Як зауважують L. J. Garcia-Martinez, S. Kraus, M. Breier et al. [26], найбільш досліджуваним аспектом є зростання та продуктивність малого та середнього бізнесу. Вважається, що різні фактори можуть як позитивно, так і негативно впливати на зростання невеликих фірм. Джерелом зростання визнано інновації – організаційні, ресурсні та маркетингові. Ключовим фактором інновацій є розмір підприємства, який визначає інвестиції у наукові технології та їх впровадження, та зрілість фірми, що сприяє виживанню. Серед джерел позитивного впливу на розвиток малого і середнього бізнесу є експортна стратегія, що дозволяє вийти на нові ринки, особливо міжнародні. Серед негативних факторів називають демографічну нестабільність через неконтрольовану міграцію та дефіцит ресурсів [26].

Для України малий та середній бізнес є теж невід'ємною частиною ринкової економіки та позитивним фактором впливу на вирішення соціально-економічних регіональних проблем. Але становище малих і середніх підприємств неоднозначне. Розвиток такого роду підприємництва стикається з рядом проблем, серед яких Н. А. Крахмальова, Т. С. Улько [15] визначають

недостатню фінансову підтримку з боку держави, висока вартість кредитних ресурсів, низькі перспективи просування продукції на міжнародному ринку, нерівні умови існування великих та малих підприємств. Л. А. Сарана [27] наголошує, що в Україні недосконалі механізми державної допомоги, непослідовність у підтримці бізнесу та складність оподаткування. Також проблемою є недостатність стартового капіталу, технічне оснащення та непосильна орендна плата, що сповільнює або не дає можливості функціонувати підприємствам. Тому, науковці визначають становлення малого та середнього бізнесу в Україні як тривалий процес, а головним стратегічним напрямком вважають вихід на європейський рівень.

Для інтеграції українського малого та середнього бізнесу у Європейський простір потрібні стимулюючі заходи, що полягають у створенні сприятливого для розвитку підприємницького клімату, формуванні регіональних баз даних щодо інвестиційних пропозицій, переорієнтації вивільненої робочої сили на нові види діяльності та інші. О. Дякун, І. Нагорняк [28] орієнтують на активніше та більш комплексне інформаційно-консультативне обслуговування малого і середнього бізнесу через об'єднані центри урядових структур, торговельних палат, банківських установ, та підприємницьких асоціацій.

Тобто, від розвитку відповідної інфраструктури в Україні залежить ефективність функціонування малих та середніх підприємств. З урахуванням того, що малий та середній бізнес України відрізняється від підприємств такого роду зарубіжних країн, він поки що не відіграє великої ролі в економічному зростанні країни. Ю. О. Ольвінська, О. В. Самоєнкова [29] звертають увагу на низький ступінь ефективності невеликих підприємств і вказують, що їх розвиток знаходиться на початковому етапі. На це сильно впливає стан товарного ринку в Україні, на якому мало розвинені відносини з слабкою реакцією на попит, фінансовою нестабільністю, відсутністю стійких можливостей договірних відносин, сильною криміналізацією ринку. Ю. О. Ольвінська, О. В. Самоєнкова [29] наголошують на необхідності змін на основі комплексного науково обґрунтованого аналізу та розробок у напрямку визначення закономірностей розвитку малого та середнього бізнесу саме в Україні з урахуванням світових тенденцій, удосконалення організаційно-економічного механізму підтримки, та вивчення факторів прискореного розвитку.

Трансформаційні процеси в Україні, що зачіпають малий та середній бізнес, стосуються не тільки інфраструктури, але й цифрових інновацій. Цифрові технології для малих і середніх підприємств стають внутрішнім фактором ефективності та прогресу. Невеликі суб'єкти господарювання повинні вирізнятися своєю радикальністю та новизною, що робить їх діджиталізацію продуктивним аспектом розвитку. Існуючі в Україні загрози та невизначеності, на думку А. В. Церковної, К. С. Карелової [30], не зменшують попит на інвестиції у сучасні ІТ-технології. Найбільш популярними у плані цифровізації вчені визнають наступні галузі невеликих підприємств, як інтернет-маркетинг, телекомунікації, мобільні технології, охорону здоров'я, де спрацювали усі можливості і передумови таких інновацій [30].

У плані державної підтримки малого та середнього бізнесу, то Л. Б. Боденчук, І. С. Мурашко [31] пропонується алгоритм визнання державної підтримки державною допомогою. Науковці, на основі проведених досліджень, рекомендують впроваджувати безоплатну інформаційну та консультативну підтримку на державному рівні, створення умов навчання управлінню та використанню новацій, що передбачає наставництво серед підприємців та широкий обмін досвідом.

Крім юридичного регулювання розвитку малого і середнього бізнесу, вченими пропонується впровадження фінансових програм, особливо у кризових умовах. До таких програм входить фінансування переорієнтації виробництва до нової інфраструктури чи економічної сфери, фінансова підтримка логістичних програм забезпечення ресурсами, полегшення податкового навантаження [32]. У сучасних умовах воєнного стану, що є також кризовими, важливим вважається посилення зв'язку держави та бізнесу, оскільки сьогоdnішній бізнес прямо залежний від державної влади, яка повинна навчитись швидко реагувати на мінливе середовище, допомагати з методами контролю і підтримки.

У світовому економічному просторі існують глобалізаційні виклики, які впливають і на економічну глобалізацію в Україні. Це є як загроза для малого і середнього бізнесу, але і як можливості розвитку. Умови функціонування малих та середніх підприємств в Україні є складними з огляду на економічні проблеми. Проте, М. А. Швець [33] переконаний, що проведення нетрадиційних заходів дозволить зробити цей бізнес більш продуктивним і конкурентоспроможним. До цих заходів відноситься пільгове кредитування, удосконалення процесу оподаткування, зменшення вартості та часових параметрів проходження та отримання адміністративних послуг, допомога у страхуванні ризиків.

Також вважається, що для розвитку малого і середнього бізнесу в Україні необхідно досягти балансу інтересів держави та бізнесу, а також забезпечити умови для його продуктивності, але найважливішим є перевести малі та середні підприємства у стабільний та самодостатній сектор економіки. На думку D. D. Tymoshyk, L. L. Hrytsenko, Y.S. Kovalev [34], цьому можуть сприяти як принципи внутрішньої політики держави, так і зовнішні чинники, що визначають стан світової економіки.

Як стверджують І. П. Малик, Г. А. Мохонько [16], для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні потрібен глибокий науковий підхід до вирішення проблем, причому не просто розвитку підприємств, а оптимізації заходів на шляху до прогресу. Такий підхід вбачається у зростанні управлінського потенціалу на регіональному рівні, який полягає у стимулюванні попиту на продукти і послуги малого та середнього бізнесу. Також значним прискоренням розвитку невеликої підприємницької діяльності на думку вчених буде створення середовища здорової конкуренції та усунення монополії у виробництві, які є негативними чинниками розвитку цього сектору економіки [16].

Р. О. Мірошником, У. О. Прокоп'євою [17] визнається, що у розвитку українського малого та середнього бізнесу є проблеми операційної діяльності. У цьому напрямку вчені вбачають розширення міжнародної підтримки, до якої входить не тільки фінансові аспекти, але й технічні та юридичні. Для розвитку операційної функціональності малих та середніх підприємств Р. О. Мірошник, У. О. Прокоп'єва рекомендують широке впровадження франчайзингу і лізингу, самоорганізацію на основі кооперування та бренд-менеджменту, високопрофесійне управління персоналом.

Окрім існуючих проблем функціонування малого і середнього бізнесу, в Україні є проблема створення умов для сталого його розвитку. На думку О. М. Лозовського, А. О. Яремко [18], для сталого розвитку потрібно вільний доступ до ринків, у тому числі міжнародних, доступ до фінансових ресурсів, висококваліфіковані працівники, що впливають на прогрес при впровадженні новачій. При цьому взаємодія держави та бізнесу повинна здійснюватися на мікрорівні, а підприємці у нестійкому бізнес-середовищі повинні швидко реагувати на нововведення та приймати швидкі й обдумані рішення. Саме підтримка держави може сприяти зростанню професіоналізму підприємців, який допоможе подолати ринкові штучні бар'єри та прогресувати у формуванні конкурентоспроможної бізнес-структури підприємства [18].

У розвитку малого та середнього бізнесу в Україні вчені вбачають економічні тенденції європейських країн. О. М. Паливода, Ю. А. Теміндарова [11] визначають, що головними відмінностями української та європейської сфери дрібної підприємницької діяльності є високий рівень корупції та тінізації економіки, а також недосконалість інституційних засад. Також вказується, що має значне місце надмірне державне регулювання та відсутність правової обізнаності підприємців, що сприяє корисливій поведінці бюрократичних структур. О. М. Паливода, Ю. А. Теміндарова [11] вважають доцільним створення системи гарантування кредитів для малих та середніх підприємств для зниження ризиків їх закриття.

Взагалі фахівці та вчені переконані, що малий і середній бізнес в Україні не поступається за кількісними параметрами розвиненим країнам світу, проте частка виробленого ВВП, що припадає на цей сектор економіки, значно менша та вищі кредитні відсотки. М. М. Ремінський, Я. І. Глущенко [12] стверджують, що недосконалість систем, а подекуди і непрофесіоналізм урядовців та підприємців уповільнює процес розвитку малого та середнього бізнесу, а у деяких випадках знищує ці підприємства.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Відкриті зарубіжними та українськими науковцями дискусійні платформи дозволяють проводити паралелі розвитку малого та середнього бізнесу, визначаючи як основні сучасні тенденції, так і демонструвати новітні інструменти прогресу цієї сфери в економіці регіонів України. Українські дрібні підприємці мають менші можливості виживання на ринку за представників розвинених країн світу з юридичних, управлінських, професійних, організаційних та інших причин. Їх подолання залежить як від вирішення функціональних та оперативних питань, так і від наукового підходу до розробки та впровадження інновацій.

Список використаних джерел

1. Caldera H. T. S., Desha C., Dawes L. Exploring the characteristics of sustainable business practice in small and medium-sized enterprises: Experiences from the Australian manufacturing industry. *Journal of Cleaner Production*. 2018; 177:338-349. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.12.265>
2. Rapaccini M., Paiola M., Cinquini L. & Giannetti R. Digital servitization journey in small- and medium-sized enterprises: the contribution of knowledge-intensive business firms. *Journal of Business & Industrial Marketing*. 2023; 38(6-23): 1362–1375. DOI: <https://doi.org/10.1108/JBIM-01-2022-0008>
3. Krüger N. A., Meyer N. The Development of a Small and Medium-Sized Business Risk Management Intervention Tool. *Journal of Risk and Financial Management*. 2021; 14(7):310. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm14070310>
4. Pucihar A., Lenart G., Kljajić Borštnar M., Vidmar D., Marolt M. Drivers and Outcomes of Business Model Innovation – Micro, Small and Medium-Sized Enterprises Perspective. *Sustainability*. 2019; 11(2):344. DOI: <https://doi.org/10.3390/su11020344>
5. Modisane Ph., Jokonya O. Evaluating the benefits of Cloud Computing in Small, Medium and Micro-sized Enterprises (SMMEs). *Procedia Computer Science* 181 (2021) 784-792. URL: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>
6. Dvorsky J., Belas J., Gavurova B., & Brabenec T. Business risk management in the context of small and medium-sized enterprises. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*. 2020; 34(1): 1690-1708. DOI: <https://doi.org/10.1080/1331677X.2020.1844588>
7. Yang W., Lu M. Impact on the survival and development of small and medium-sized enterprises in China. *Curr Psychol*. 2024; 43:19757-19774. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12144-024-05645-x>
8. Baena-Luna P., Martínez-Román Juan A., Romero-García José E. and Liñán F. The influence of corporate entrepreneurship strategy on SMEs' internationalization: proposing and testing a model. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies Emerald Publishing Limited*. 2024: 2053-4604. DOI: <https://doi.org/10.1108/JEEE-03-2024-0117>
9. Pedraza J.-M. The Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises and Its Role in the Economic Development of a Country. *Business and Management Research*. 2021; 10(1). DOI: <https://doi.org/10.5430/bmr.v10n1p33>
10. Eller R., Alford Ph., Kallmünzer A., Peters M. Antecedents, consequences, and challenges of small and medium-sized enterprise digitalization. *Journal of Business Research*. 2020; 112:119-127, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.03.004>
11. Паливода О. М., Теміндарова Ю. А. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в контексті європейської економічної інтеграції. *Бізнесінформ*. 2015. № 11. С. 267-271.
12. Ремінський М. М., Глушенко Я. І. Тенденції і проблеми розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. С. 224-233. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181854>
13. Якушев О., Моїсеєнко Л., Якушева О., Проданова Л., Плаксюк О., Чепурда Л. «Соціально-економічна сталість підприємств туристичного сектора в контексті пандемії COVID-19: світовий та український виміри». *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2024. Вип. 5 (58). С. 484-499. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.58.2024.4377>
14. Якушев О. В. Регіональні аспекти розвитку бізнес-інкубаторів в Україні. *Економіка і організація управління: Зб. наук. праць Донецького національного університету*. Вінниця: ДонНУ, 2016. №2 (22). С.113-122.

15. Крахмальова Н. А., Улько Т. С. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні: II всеукраїнська наукова Інтернет-конференція «Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи». 2017. Київ. С. 80-84.
16. Малик І. П., Мохонько Г. А. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2012. № 71.
17. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2020. № 04. С. 63-71. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.063>
18. Лозовський О. М., Яремко А. О. Основні тенденції розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 578-582.
19. Plaksiuk, O., Yakushev, O., Yakusheva, O., Moisieienko, L. Analysis and assessment of human capital in the regions of Slovakia. *Economics Ecology Socium*, 7 (3), 2023. С. 13-25. DOI: <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2023.7.3-2>
20. Якушева О. Концептуальні положення підтримки малого та середнього бізнесу в Україні: регіональний аспект. *Зб. наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Випуск 40 (3). С. 43-49.
21. Durst S., Hammada B., Nguyen H., Moieny Asl M. Sustainable business models and small- and medium-sized enterprises. *Sustainable development and engineering economics*. 2021. С. 54-63. DOI: <https://doi.org/10.48554/SDEE.2021.1.4>
22. Encyclopedia of Ecology / Edited by Sven Erik Jørgensen, Brian D. Fath. 2008. Print-ISBN: 978-0-444-52033-3; Online-ISBN: 978-0-080-45405-4
23. Чухній О. Основні поняття китайського бізнесу: «гуансі», «мянзи» і «лаовай». *Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід* : зб. тез доп. IX Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. С. 173-175. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/4198>
24. Yordanova D., Dana L-P., Manolova T. S., Pergelova A. Digital Technologies and the Internationalization of Small and Medium-Sized Enterprises. *Sustainability*. 2024; 16(7):2660. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16072660>
25. Herr H., Nettekoven Z. M. The role of small and medium-sized enterprises in development: What can be learned from the German experience? *Global Labour University*. 2018; 53:62. URL: www.global-labour-university.org
26. Garcia-Martinez L. J., Kraus S., Breier M. et al. Untangling the relationship between small and medium-sized enterprises and growth: a review of extant literature. *Int Entrep Manag J*. 2023; 19:455-479. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-023-00830-z>
27. Сарана Л. А. Функціональні засади розвитку малого і середнього бізнесу. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 9. С. 71-75.
28. Дякун О., Нагорняк І. Стимулювання розвитку підприємництва в Україні в контексті європейських стандартів. *Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем*: монографія. Т.: ФОП Паляниця В. А., 2021. С. 85-89. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/35252>
29. Ольвінська Ю. О., Самоєнкова О. В. Розвиток інфраструктури малого та середнього бізнесу в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса, 2009. Вип. 37. С. 254-258. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1203>
30. Церковна А. В., Карелова К. С. Вплив цифровізації на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Том 19. Вип. 2 (45). С. 328-339. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998/2020.2\(45\).201486](https://doi.org/10.18524/2413-9998/2020.2(45).201486)
31. Боденчук Л. Б., Мурашко І. С. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні в умовах кризи. *Інтелект XXI. Розділ: Національна економіка*. 2020. № 4. С. 17-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-4.3>
32. Лойко В., Александров В. Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. № 1(11). С. 228-237. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/217>
33. Швець М. А. Малий бізнес України в умовах економічної глобалізації. *Young Scientist*. 2020. № 11 (87). С. 215-219. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-46>

34. Tymoshyk D. D., Hrytsenko L. L., Kovalev Y. S. Small and Medium Entrepreneurship: Ukrainian and World Experience. *Механізм регулювання економіки*. 2020. № 2. С. 86-95. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.88>.

References

1. Caldera H. T. S., Desha C., Dawes L. Exploring the characteristics of sustainable business practice in small and medium-sized enterprises: Experiences from the Australian manufacturing industry. *Journal of Cleaner Production*. 2018; 177:338-349. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.12.265>
2. Rapaccini M., Paiola M., Cinquini L. & Giannetti R. Digital servitization journey in small- and medium-sized enterprises: the contribution of knowledge-intensive business firms. *Journal of Business & Industrial Marketing*. 2023; 38(6-23): 1362-1375. DOI: <https://doi.org/10.1108/JBIM-01-2022-0008>
3. Krüger N. A., Meyer N. The Development of a Small and Medium-Sized Business Risk Management Intervention Tool. *Journal of Risk and Financial Management*. 2021; 14(7):310. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm14070310>
4. Pucihar A., Lenart G., Kljajić Borštnar M., Vidmar D., Marolt M. Drivers and Outcomes of Business Model Innovation – Micro, Small and Medium-Sized Enterprises Perspective. *Sustainability*. 2019; 11(2):344. DOI: <https://doi.org/10.3390/su11020344>
5. Modisane Ph., Jokonya O. Evaluating the benefits of Cloud Computing in Small, Medium and Micro-sized Enterprises (SMMEs). *Procedia Computer Science* 181 (2021) 784-792. URL: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>
6. Dvorsky J., Belas J., Gavurova B., & Brabenec T. Business risk management in the context of small and medium-sized enterprises. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*. 2020; 34(1): 1690-1708. DOI: <https://doi.org/10.1080/1331677X.2020.1844588>
7. Yang W., Lu M. Impact on the survival and development of small and medium-sized enterprises in China. *Curr Psychol*. 2024; 43:19757-19774. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12144-024-05645-x>
8. Baena-Luna P., Martínez-Román Juan A., Romero-García José E. and Liñán F. The influence of corporate entrepreneurship strategy on SMEs' internationalization: proposing and testing a model. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies Emerald Publishing Limited*. 2024: 2053-4604. DOI: <https://doi.org/10.1108/JEEE-03-2024-0117>
9. Pedraza J.-M. The Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises and Its Role in the Economic Development of a Country. *Business and Management Research*. 2021; 10(1). DOI: <https://doi.org/10.5430/bmr.v10n1p33>
10. Eller R., Alford Ph., Kallmünzer A., Peters M. Antecedents, consequences, and challenges of small and medium-sized enterprise digitalization. *Journal of Business Research*. 2020; 112:119-127, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.03.004>
11. Palivoda O. M., Temindarova Yu. A. Rozvitok malogo ta seredn'ogo biznesu v Ukraïni v konteksti evropejs'koï ekonomichnoï integracii. *Biznesinform*. 2015. № 11. S. 267-271.
12. Remins'kij M. M., Glushchenko Ya. I. Tendencii i problemi rozvitku malogo i seredn'ogo biznesu v Ukraïni. *Ekonomichnij visnik NTUU «KPI»*. 2019. S. 224-233. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181854>
13. Yakushev O., Moisieienko L., Yakusheva O., Prodanova L., Plaksiuk O., Chepurda L. «Sotsialno-ekonomichna stalist pidpriemstv turystychnoho sektora v konteksti pandemii COVID-19: svitovyi ta ukrainskyi vymyry». *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2024. Vyp. 5 (58). S. 484-499. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.58.2024.4377>
14. Yakushev O. V. Rehionalni aspekty rozvytku biznes-inkubatoriv v Ukraini. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia: Zb. nauk. prats Donetskoho natsionalnoho universytetu*. Vinnytsia: DonNU, 2016. №2 (22). S.113–122.
15. Krahmal'ova N. A., Ul'ko T. S. Problemi ta perspektivi rozvitku malogo pidpriemnictva v Ukraïni: II vseukraïns'ka naukova Internet-konferenciya «Osvitn'o-innovacijna interaktivna platforma «Pidpriemnic'ki iniciativi». 2017. Kiïv. S. 80-84.
16. Malik I. P., Mohon'ko G. A. Rozvitok malogo ta seredn'ogo biznesu v Ukraïni. *Ekonomichnij visnik NTUU «KPI»*. 2012. № 71.

17. Miroshnik R. O., Prokop'eva U. O. Rozvitok malogo i seredn'ogo biznesu v Ukraïni: problemi i perspektivi. Visnik Nacional'nogo universitetu «L'vivs'ka politehnika». Seriya «Problemi ekonomiki ta upravlinnya». 2020. № 04. S. 63-71. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.063>
18. Lozovs'kij O. M., Yaremko A. O. Osnovni tendencii rozvitku malogo biznesu v Ukraïni. Ekonomika i suspil'stvo. 2017. № 13. S. 578-582.
19. Plaksiuk, O., Yakushev, O., Yakusheva, O., Moisieienko, L. Analysis and assessment of human capital in the regions of Slovakia. *Economics Ecology Socium*, 7 (3), 2023. S. 13-25. DOI: <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2023.7.3-2>
20. Yakusheva O. Kontseptualni polozhennia pidtrymky maloho ta serednoho biznesu v Ukraini: rehionalnyi aspekt. Zb. naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky. 2016. Vypusk 40(3). C. 43-49.
21. Durst S., Hammoda B., Nguyen H., Moieny Asl M. Sustainable business models and small- and medium-sized enterprises. *Sustainable development and engineering economics*. 2021; 1:54-63. DOI: <https://doi.org/10.48554/SDEE.2021.1.4>
22. Encyclopedia of Ecology / Edited by Sven Erik Jørgensen, Brian D. Fath. 2008. Print-ISBN: 978-0-444-52033-3; Online-ISBN: 978-0-080-45405-4
23. Chuhnij O. Osnovni ponyattya kitajs'kogo biznesu: «guansi», «myanzi» i «laovaj». Innovacijni procesi ekonomichnogo ta social'no-kul'turnogo rozvitku: vitchiznyanij ta zarubizhnij dosvid : zb. tez dop. IX Mizhnar. nauk.-prakt. konf. molodih uchenih i studentiv. Ternopil' : TNEU, 2016. S. 173-175. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/4198>
24. Yordanova D., Dana L-P., Manolova T. S., Pergelova A. Digital Technologies and the Internationalization of Small and Medium-Sized Enterprises. *Sustainability*. 2024; 16(7):2660. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16072660>
25. Herr H., Nettekoven Z. M. The role of small and medium-sized enterprises in development: What can be learned from the German experience? *Global Labour University*. 2018; 53:62. URL: www.global-labour-university.org
26. Garcia-Martinez L. J., Kraus S., Breier M. et al. Untangling the relationship between small and medium-sized enterprises and growth: a review of extant literature. *Int Entrep Manag J*. 2023; 19:455-479. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-023-00830-z>
27. Sarana L. A. Funkcional'ni zasadi rozvitku malogo i seredn'ogo biznesu. Ekonomika ta upravlinnya pidpriemstvami. 2017. № 9. S. 71-75.
28. Dyakun O., Nagornyak I. Stimulyuvannya rozvitku pidpriemnictva v Ukraïni v konteksti evropejs'kih standartiv. Naroshchuvannya finansovo-ekonomichnogo potencialu sub'ektiv ekonomichnih vidnosin yak osnova postupal'nogo rozvitku teritorial'no-gospodars'kih sistem : monografiya. T.: FOP Palyanicya V. A., 2021. S. 85-89. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/35252>
29. Ol'vins'ka Yu. O., Samotoenkova O. V. Rozvitok infrastrukturi malogo ta seredn'ogo biznesu v Ukraïni. Visnik social'no-ekonomichnih doslidzhen'. Odesa, 2009. Vip. 37. S. 254-258 URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1203>
30. Cerkovna A. V., Karellova K. S. Vpliv cifrovizacii na rozvitok malogo ta seredn'ogo biznesu v Ukraïni. Rinkova ekonomika: suchasna teoriya i praktika upravlinnya. 2020. Tom 19. Vip. 2 (45). C. 328-339. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998/2020.2\(45\).201486](https://doi.org/10.18524/2413-9998/2020.2(45).201486)
31. Bodenchuk L. B., Murashko I. S. Derzhavna pidtrimka malogo ta seredn'ogo biznesu v Ukraïni v umovah krizi. Intelekt HHI. Rozdil: Nacional'na ekonomika. 2020. № 4. C. 17-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-4.3>
32. Lojko V., Aleksandrov B. Pidtrimka ta rozvitok malogo ta seredn'ogo biznesu v Ukraïni v umovah vijni. Evropejs'kij naukovij zhurnal Ekonomichnih ta Finansovih innovacij. 2023. № 1(11). C. 228-237. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/217>
33. Shvec' M. A. Malij biznes Ukraïni v umovah ekonomichnoï globalizacii. Young Scientist. 2020. № 11 (87). S. 215-219. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-46>
34. Tymoshyk D. D., Hrytsenko L. L., Kovalev Y. S. Small and Medium Entrepreneurship: Ukrainian and World Experience. *Механізм регулювання економіки*. 2020. № 2. C. 86-95. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.88>

YAKUSHEVA Oksana

PhD (Economics), Associate Professor,
Cherkasy State Technological University,
Cherkasy, Ukraine

PODKUIKO ANDRII

Postgraduate Student at the Department of
Management,
Marketing and Tourism
Kherson National Technical University,
Kherson, Ukraine

SERDIUK OLEKSANDR

Postgraduate Student at the Department of
Management,
Marketing and Tourism
Kherson National Technical University,
Kherson, Ukraine

**REGIONAL PROBLEMS AND SCIENTIFIC APPROACHES TO
THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES**

Introduction. *The article reveals the main problems of development of small and medium-sized businesses, analyses foreign and domestic experience of increasing the competitiveness of enterprises. It has been established that one of the important opportunities for the development of small and medium-sized businesses is their digitalisation, introduction of the latest technologies, which provides many opportunities not only to use the established business models, but also to design them taking into account the specifics of the industry or production. It is found that the sustainability of small and medium-sized enterprises in the business environment is determined by skilful risk management and control of the consequences of innovation. The main directions of integration of Ukrainian small and medium-sized businesses into the European space are outlined.*

Purpose. *The purpose of this article is to analyze the domestic and international experience in the development of small and medium-sized businesses, to identify the key problems that hinder their functioning in Ukraine, and to systematize scientific approaches to overcoming these barriers in the context of global economic challenges and trends.*

Results. *The article examines the structural role of SMEs in the economy, evaluates the main challenges faced by Ukrainian entrepreneurs, and explores international practices regarding sustainability, digitalization, risk management, and business model innovation. A comparative analysis of foreign case studies highlights potential solutions that could be adapted to Ukraine's business environment. Particular attention is paid to the role of state support, human capital, and access to finance in ensuring long-term resilience and integration into the European economic space.*

Originality. *The scientific novelty lies in the proposed systematization of global scientific approaches for enhancing SME development under the conditions of the Ukrainian economy, with consideration of current geopolitical, social, and technological transformations.*

Conclusion. *The development of the SME sector in Ukraine requires a comprehensive, research-based strategy that integrates international best practices with national economic and institutional reforms. Strengthening SMEs will contribute to economic growth, innovation, and the creation of a competitive business environment.*

Key words: *small and medium-sized businesses, regional problems, brand management, development, innovation.*

Одержано редакцією: 22.11.2024
Прийнято до публікації: 12.12.2024